

כבר היה לעולמים

בשנה האחרונה אנו רגילים למערכות חדשות – חדשים לבקרים. פעם נגד המקוה ריין או נגד הנדריס פלוס, וכדומה. ולתושבי ירושלים יודעים גם ממלחמת הקודש נגד רכבת הקלה, ונגד המכשירים הלא כשרים של משגיחי הכשרות של העדה החרדית.

סוג מערכות אלו מאופיין בהוצאת דברים מהקשרם ע"י ניפוח והגדלת זוטי דברים, וע"י נקיטת לשונות מוגזמים וחריפים, בגודל המכשלה שעלולה לגרום לכל הציבור החרדי רח"ל, אם לא ישמעו לדעת האוסרים.

כאן נעסוק במערכה מסוג זה, המערכה נגד החומש של מכון לשם 'פשוטו של מקרא' ו'רש"י כפשוטו'. שי"ל בשנת תשע"ה,

וכל הארץ מלאה פשקווילים וקונטרסים, לפרסם את האיסור הנורא על שיש להוציא את החומש מבתי הכנסת ולהחרימו כדין ספרי מינות ואפיקורסות.

לא נעסוק בכל דברי האוסרים, וכל טענותיהם, נגד חיבור זה. אלא בטענה היסודית שבדבריהם שלא שמענו כזאת בישראל להדפיס פירוש עה"ת דלא כרש"י, ופירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא, וא"כ אין לעשות חיבור המפרש פשוטו של מקרא, שלא כדבריו, כי רק רש"י הוא הפשוטו של מקרא, והוא שינוי מדרך אבותינו ורבותינו הק' שלמדו רק פירוש רש"י ואין זולתו, וחדש אסור מן התורה.

במכתב מבד"צ מסורת נכתב:

חיבור זה כל יסודו ומגמתו הוא מלחמה בפירוש רש"י הק', אשר את יסודי הדת יונקים מפירושו והם כביכול המחליטים אימתי לקרב ואימתי לרחק את פירוש רש"י ד' ירחם. **ופירוש רש"י הוא הוא פשוטו של מקרא** ע"פ קבלת חז"ל.

ואילו הרב מנחם מנדל לובין זועק מרה במכתבו (בהסכמתו לקונטרס ויבינו במקרא):

ע"כ צורת הלימוד המסורה לנו מיום שנתגלה פרש"י ז"ל **היא הדרך העיקרית ללמוד פשוטו של מקרא**, ואף שיש מקומות שהרמב"ן ושאר מפרשים חלקו, מ"מ פרש"י הוא עיקר הלימוד וכמבואר בפוסקים לענין שנים מקרא. ע"כ תסמרנה שערות ראש להעלות על הדעת שמישהו בדורינו ינסה לפרש פירוש אחר על המקרא וכאילו הוא הפירוש הפשוט ועצם הרעיון היא התימרות מבהילה. ע"כ בודאי אין לשנות בסדרי הלימוד לגדולים וקטנים וחלילה להשתמש בחדשות.

וכעין זה כותב הגאון רבי אשר אליהו קאלמאנאוויץ שליט"א (בהסכמה לקונטרס הנ"ל):

וכבר העיד רש"י כמה וכמה פעמים **שפירושו הוא פשוטו של מקרא**, וכך קיבלנו מרבותינו דור אחר דור ללמוד החומש לתשב"ר רק עם פירושו של רש"י, משום שהוא **"פירוש הנכון על פי פשוטו של מקרא ועל פי האמת"**, וכמבואר בתקנת קראקא

מהב"ח והגאונים הקודמים לו, וכנפסק בשו"ע או"ח סימן רפ"ה, ללמוד שנים מקרא עם פירוש רש"י, משום שהוא עיקר הפשט בפסוק, כמבואר בפוסקים שם. ואיך יבוא אנשי דור הזה, לקבוע מהו פשוטו של מקרא על פי דעתם הפשוטה ביותר, ובדעתם ושיבושם עברו כל גבול של אמיתת התורה וקדושתו הנאמנה, וביותר בהגשמתם שעשו מכל התורה כולה.

וכך וזהו ההשקפה הטהורה כפי שמובא בהפלס.

ולגופו של עניין, הראשונים והאחרונים שכתבו פשטים משלהם, באו להוסיף פשטים על דברי רז"ל הברורים, כי שבעים פנים לתורה וכו', ו"כפטיש יפוצץ סלע" - דברי תורה מתחלקים לכמה טעמים וכו'. וכאשר הדגישו חלק ממחברים עצמם שוב ושוב.

עולם אחר לגמרי, הוא כאשר מדובר בחיבור שאינו ספר חידושים, אלא ספר ליקוט מדברי הקדמונים, ואשר הוא בא להיות "שולחן ערוך להבנת הנקרא" ולהגיש את "פשוטו של מקרא", שבזה הכרח פשוט וברור להיצמד לדברי חז"ל.

דעת גדולי ישראל שלא כדבריהם.

נציג בדברינו הבאים, דברי גדולים וצדיקים, מדורינו, ומהדורות הקודמים, שלא נמנעו מלשבח ולתת הסכמות, לחיבורים שנתחברו כפירוש עפ"י פשוטו של מקרא, המבוססת על פירושי שאר הראשונים דלא כרש"י.

דבר המוכיח שכבר היה לעולמים שנתחברו ספרים פירוש על התורה ע"ד הפשט, ועיקר הפירוש היה דלא כרש"י, ובכל זאת נתקבלו בכל ישראל.

וגדולי ישראל זי"ע סמכו את ידיהם על פירוש זה, וכמובן שלא נמצא פוצה פה ומצפצף נגד ספרים אלו.

וזה מראה שכל דבריהם הם קנאות וקיצוניות יתירה, ובאים לכפות על הציבור שיטותיהם המחודשות, חדשים מקרוב באו - לא שערום אבותינו, באיצטלה של קנאות לדבר ה'. אשר בדו מליבם.

ואדרבה מיסודות התורה, להיות בקי גם ברובד הפשוטו של מקרא, וכפי שעסקו בכך רבותינו הראשונים הרשב"ם והרמב"ן, והאבע"ז. ואף בדורות האחרונים כמו הנצי"ב, בהעמק דבר, והרש"ר הירש, והגר"ל מינצברג, זכר צדיקים לברכה.

עם כל זה פשוט שיסוד היהדות בנויה בעיקר על חלק הדרש, כפי שמסרו לנו חז"ל איש מפי איש עד משה רבינו ולזה נתחבר פירוש רש"י, ולכן פירושו הוא מהוה את יסודות החינוך לתשב"ר, ובאמירת שמו"ת.

פירושים ע"ד הפשט

ונציין כאן שתי דוגמאות מביאור על התורה, שנתחברו באותו המטרה ובאותו האופן, של חומש פשוטו של מקרא, דהיינו לפרש את התורה עפ"י פשוטו, ולהביא בצד פירוש רש"י, את הפירוש ע"ד הפשט כפי שנתפרש בדברי רבותינו מפרשי הפשט.

א.

חומש 'באר התורה' – רש"י מפורש

בשנת בשנת תשמ"ז יצא לאור ע"י הגאון ר' שלום דובער שטיינברג זצ"ל, מירושלים, חיבור הנקרא 'באר התורה' – שזהו ביאור לפסוקי התורה עפ"י מפרשי הפשט. בצירוף 'רש"י מפורש' – שזהו ביאור לפירוש רש"י.

כמו שכותב בהקדמתו בפתיחת הספר: "ועיקר מטרתו של של פירוש זה להעשיר את נפש הלומד – בנוסף על פירוש רש"י גם בפירושיהם של גדולי המפרשים שפירשו את התורה על פי פשוטם של דברים".

והוא מעוטר בהסכמותיהם של גדולי ישראל דאז, ובראשם פוסקי הדור הגר"י ווייס בעל המנחת יצחק, הגר"י אויערבאך, והגר"ש ואזנר בעל השבט הלוי, וכן של הפני מנחם מגור, הגר"מ הלברשטאם, הגר"מ ברנדוספר, ועוד.

וכלם מסכימים בפה מלא, על כתיבת פירוש ע"ד הפשט לתורה. ובאר התורה אף הוא כפשוטו של מקרא צועד דייקא בדרך הפשט, ומשמיט את דברי המדרשים מביאור זה, ואעפ"כ קיבל הסכמה נלהבת, בלי שום הסתייגות, מגדולי ישראל זצ"ל.

לדוגמא בעלמא נציין דבר שעל זה הרעישו נגד הפירוש בחומש פש"מ.

עה"פ (בראשית כד סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוֹן בְּשָׂדֶה לְפָנוֹת עָרֵב, שפירש בפש"מ עפ"י מפרשי הפשט שהכונה לטייל בשדה. ודלא כרש"י שהלך להתפלל. והמתנגדים האריכו למחות נגד מה שלדעתם מהוה עקירת קדושת האבות הק'.

אך הנה גם ב'באר התורה' כותב כן וז"ל על פסוק הנ"ל: 'להשתעשע ולטייל בין השיחים'.

ובתמונה הבאה ניתן לראות פירוש באר התורה על הפסוק הנ"ל

אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ: סב וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בָּאָר לַחֵי רָאִי וְהוּא
 יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב: סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בִּשְׂדֵה לַפְּנוֹת
 עָרֶב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גִמְלִים בָּאִים: סד וּתְשָׂא
 רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וְתֵרָא אֶת־יִצְחָק וְתַפֵּל מֵעַל הַגִּמְלָה:
 סה וְתֹאמַר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלֹּזֶה הַהֶלֶךְ בִּשְׂדֵה
 לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וְתִקַּח הַצִּעִיף וְתִתְּכֶם:
 סו וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:

רש"י

(סב) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציל הגר לאברהם אביו שישאנה: יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו צד שנתמר ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה הצד שגל' הנה בין קדש ובין צד: (סג) לשוח. לשון תפלה כמו ישפך שיחו: (סד) ותרא את יצחק. ראתה אותו הדור ומוהא (ס"א ותמהה) מפניו: ותפל. השמיטה עצמה לארץ כתרומתו ואתרומתה הטמה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הטי נא כך ארכיני. ויט שמים. וארכין. לי מוטה לארץ ודומה לו כי יפול לא יוטל

באר התורה

אותה בדרך מכל מכשול²⁵.
 (סב) והוא בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בנגב — העיר שיצחק בא משם לחזור לביתו היה לה שני שמות "מבוא" ו"באר לחי ראי"²⁶.
 (סג) ויצא יצחק — שנמה מן הדרך שהלך²⁷. לשוח בשדה — להשתעשע ולטייל בין השיחים²⁸. והנה גמלים באים — ולא הכיר עדיין מי הם היושבים על הגמלים²⁹. וכשראה שהגמלים פונים אל עבר ביתו³⁰. יצא מן השדה אל הדרך לקראתם, לראות אם הם גמלי אביו שהולך העבד³¹.
 (סד) ותשא רבקה את עיניה וגו' — בעת

(25) רמב"ן, וכע"ז בתרגום יוב"ע. (26) ראב"ע. וכתב שם עוד שיש לפרש ש"מבוא" פירושו שבא מביאתו לבאר לחי ראי, כלומר, שחזר מביאתו לבאר לחי ראי, וכ"ה באברבנאל. (27) ספורנו. (28) ראב"ע, רד"ק, רבינו בחיי. וברמב"ן: לשוח בשדה עם רעיו ואוהביו אשר שם. (29) עקידת יצחק. (30) רש"י הירש. (31) רש"י, רד"ק. וזהו מה שאמרה רבקה: התולך בשדה לקראתינו (פסוק סה). (32) עקידת יצחק, ר"א בן הרמב"ם, רש"י הירש. ואח"כ שאלה אותו "מי האיש הלזה" (פסוק הבא) כדי שתהיה בטוחה שהוא יצחק. (33) רש"י, רש"י, רמב"ן, רד"ק. (34) רלב"ג. וברד"ק: בספור הזה למד דרך ארץ וצניעות שראוי לאשה לבוש מארוסה, ושלא תתראה לו עד שתנשא לו.

ב.

דוגמא שניה נביא מביאורו ר' שלמה דובנא, לתורה.

רבי שלמה דובנא ז"ל חיבר לפני יותר ממאתיים שנה (תקמ"ג), פירוש על התורה שמבוסס ע"ד הפשט וביאר את החומש לפי 'מפרשי הפשט' [למעשה לא נדפס החיבור אך לעניינינו חשובים הסכמות גדו"י]¹.

והסכימו לספרו גדולי הדור, דאז.

ובראשם, רבנו הנודע ביהודה זי"ע, הגר"ח מוולוז'ין זי"ע בעל נפש החיים, ועוד רבנים כמו רבי שמואל בן אביגדור אב"ד וילנא בתקופת הגר"א. וכן תלמיד מפורסם של הגר"א, הגאון רבי שלמה זלמן מוולוז'ין.

וראה דברי הרש"ד במבוא שמיסד פירוש ע"ד הפשט דייקא :

צופים, כי אדני הביאור הוטבעו על ראשי המפרשים הקדמונים החולכים בדרך הפשט, הלא המה ג' התרגומים אונקלוס ויב"ע והירושלמי, ורש"י והרשב"ם והרמב"ן והראב"ע והרד"ק והר"ן ומהר"י אברבנאל ור"ע ספורנו, ויט"ל מוהר"ש הנ"ל בשדה, וילקט מהם אורות להכנת פשט הכתוב, לפעמים הביא כל הפירושים, והכריע ביניהם בשכלו איזה מהם יכשר לפי כוונת עומק הפשט, והכרעותיו היו אם מהמשך המאמר, או מרקדוק המלות, או מהוראת הבדל השרשים המשתתפים בענינים כוללים וטבולים בענינים פרטיים כפי הבדל האותיות השימושיות אשר תחלינה אליהם, או כפי הבדל המלות אשר תחברנה אליהם, ולפעמים הכריע מן טעמי הנגינות שהם עיקר בפשט הכתוב, כמ"ש החכם

וגם זה מוכיח שלדעת גדולי ישראל שבאותו דור, לצד לימוד רש"י שהוא יסוד תורה שבע"פ ודברי חז"ל, יש לדעת את חלק הפשוטו של מקרא, וכמו שקיי"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

וראה כמה דוגמאות שהביאו המתנגדי פשט"מ וטענו שבדייקא השמיט בפירושו את מדרשי חז"ל אלו ולמעשה כבר הובאו בביאור זה של הרש"ד.

א.

עה"פ (בראשית מט יד) 'יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים' :

וכך כתבו בהפלס.

¹ ראה הרב דוד קמינצקי, במאמרו 'הסכמות גדולי הרבנים לחומשים של רבי שלמה דובנא', (חלק א', ישורון כרך ח' עמ' תשי"ח).

שלוש פעמים. בחיבור הדבר הושמט כל הפעמים.

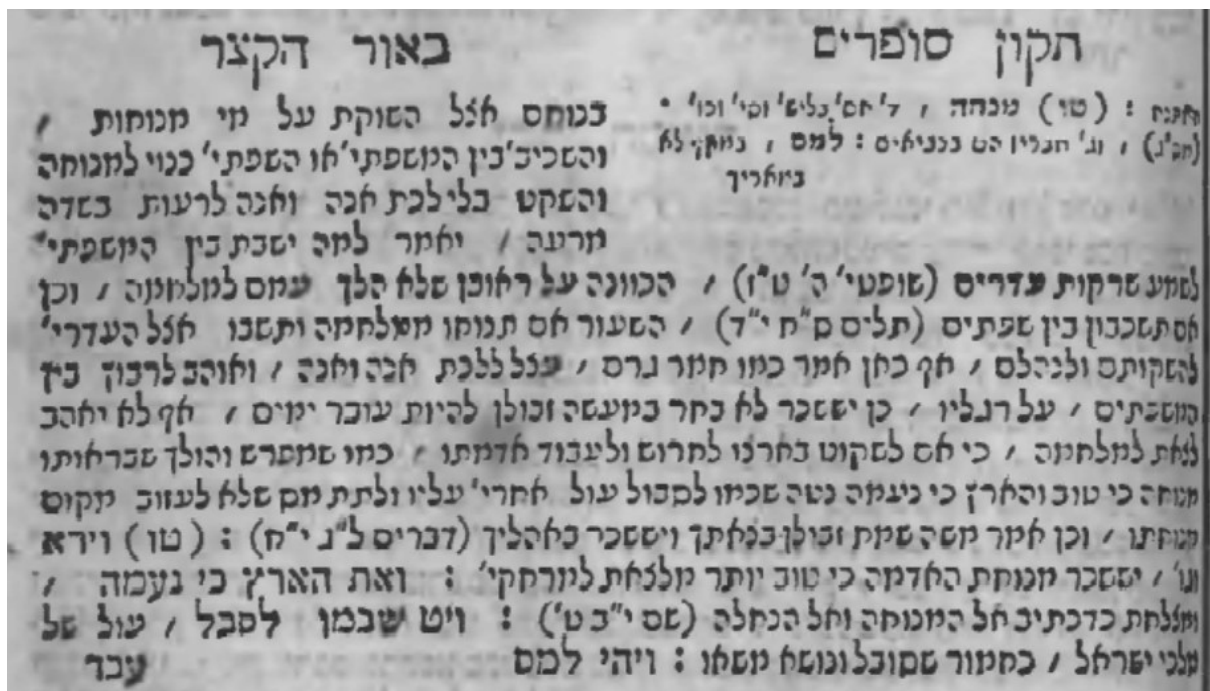
בפרשת ויחי "יששכר חמור גרם" וגו', פירש רש"י, "סובל עול תורה כחמור וכחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וייט שכמו לסבול עול תורה, ולפסוק לישראל הוראות של תורה על ידי מאתים ראשי סנהדראות".

תחת זאת הביאו בחיבור את הפשט שיששכר העדיף לא לנסוע למרחקים באניות כמו זבולון ועבד בשדה. את דברי חז"ל שיששכר עסק

בתורה הביאו בסוגריים, רק כסעיף ב"מנוחת הגוף" שנח כל כך, שלא יצא לעבוד בשדה, אלא יכול היה למד. אפשר שלא לקרוע קריעה עד הלב!! בריש פרשת בחוקותי "אם בחוקותי תלכו" פירש"י שתהיו עמלים בתורה. ולקמן מיניה (כז, טז) כתב רש"י שבע עבירות, עבירה גוררת עבירה, מ"לא למד" עד "כופר בעיקר". יסודי היהדות ממש. הכל הושמט בחיבור.

בפרשת נצבים על הפסוק "לא בשמים היא" כתבו שלימוד התורה היא דבר אפשרי, לא הביאו דברי רש"י

ואילו בביאור הרש"ד.

ב.

(בראשית כד, לא) 'ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים':

כתבו בהפלט.

"ואנוכי פינתי הבית" - הכתוב
לא מפרש להדיא ממה פינה הבית,
ואכן צריך לדעת ממה פינה הבית?
והביא רש"י מרז"ל שפינה מעבודת
כוכבים. החיבור בוחר בפשט שפינה
הבית ועשה להם מקום בעלמא, ואת

ובביאור הרש"ד

(לא) פניתי הבית / נעדר וכבר אנשי

ג.

עה"פ (בראשית יח א) 'וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום':

נכתב בהפלט.

בפרשת וירא כתוב שאברהם
"יושב פתח האוהל כחום היום".
ומפרש. רש"י שחיפש אורחים.
החיבור בוחר להביא את פירוש
הרמב"ן שישב בפתח להתקרר מחום
היום.

אולם את שלהי דברי הרמב"ן
"והזכיר זה להודיע שלא היה מתכוון
לנבואה, לא נופל על פניו ולא מתפלל
ואף על פי כן באה אליו המראה
הזאת" - את המוסר השכל שבזה,
בגדלות אאע"ה, השמיטו.

ובביאור הרש"ד

(א) : 'ישב פתח האהל כחום היום' / להתקרר שם נופתי חם היום אשר יחליטנו / או
יחידים הכתוב להודיע שה' בעת הזאת שחין מדרך המוסר להפטר באורחים שילינו / משא"כ
בשם שכתב דגור אומר להם ולינו / ונולת כחם היו מקור מהקל מן הכבולים / והכ"ף תורה
לבעמים על הזנון כנוו ויהי כנושי ידו (בראשית ל"ח ט) / כלומר בשעה שהשיב ידו והנה
לא אחיו / וכן ויהי כפרחת עלתה לזה (שם מ' י') / כלומר בשעה שפרחה עלתה לזה
הנשיכו אשכלתיה / וכן כאן בעת שה' היום חם : (ב) וישא עיניו וירא / הוא לשון ראי'

זאת התורה לא תהא מוחלפת

אתה הראת לדעת, מי הוא המחדש, ומי הוא אשר הולך בדרך הישנה המסור לנו מדור דור, וזאת התורה לא תהא מוחלפת כולל שאין להמציא חומרות חדשות והשקפות חדשות ולכפות זאת על כלל הציבור. והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו.

ונסיים בדברי מרן בעל הישבט הלוי זצ"ל דברים המשקפים ביותר את מערכה זו.

"ומימות עולם היה הנהוג כך, שהניחו לת"ח מנהיגי הצבור, לומר דעתם אם רואים כן, בין להקל בין להחמיר. ולא כבזמנינו שלפעמים אם אין הת"ח שהוא הרב, אומר כדעת איזה אנשים, אפילו הם לומדי תורה, קופצים עליו ברוגז ובטענות לומר, תורה חדשה מאתו תצא, אעפ"י שהיא ישן נושן ממה שנמסר לו מדור דור". (דרשות שבט הלוי).